

Araştırma Makalesi/ Research Article

Sadrazam Yusuf Ziya Paşa'nın (ö. 1817) Zevcesi Ayşe Hanım'ın Muhallefâtı (ö. 1812)*

Abdurrahman Akdağ*

(ORCID: 0000-0002-4895-2874)

Makale Gönderim Tarihi
09.04.2025

Makale Kabul Tarihi
15.05.2025

Atıf Bilgisi/Reference Information

Chicago: Akdağ, A., "Sadrazam Yusuf Ziya Paşa'nın (ö. 1817) Zevcesi Ayşe Hanım'ın Muhallefâtı (ö. 1812)", *Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 10/ Özel Sayı: Vakanüvis 10. Yıl Özel Sayısı (Special Issue for the Decennial of Vakanüvis), (2025): 97-129.

APA: Akdağ, A. (2025). Sadrazam Yusuf Ziya Paşa'nın (ö. 1817) Zevcesi Ayşe Hanım'ın Muhallefâtı (ö. 1812). *Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 10 (Özel Sayı: Vakanüvis 10. Yıl Özel Sayısı (Special Issue for the Decennial of Vakanüvis)), 97-129.

Öz

Bu çalışma, Sadrazam Yusuf Ziya Paşa'nın (ö.1817) zevcesi Ayşe Hanım'ın (?-1812) Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi defter ve evrak fonunda (TSMA.d. ve TSMA.e.) yer alan muhallefât kaydından yola çıkarak hayatı, taşınır-taşınmaz mal varlıkları ve muhallefâtı hakkında bilgilere ışık tutmaktadır. Yapmış olduğumuz bu çalışmada öncelikle Osmanlı seçkin sınıfına mensup, Kandilli Hamamı ustası iken Sadrazam zevceliğine yükselen Ayşe Hanım'ın hayatı ve

* Bu makale Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Tarihi Anabilim Dalı, Yakınçağ Tarihi Bilim Dalı'nda Prof. Dr. Ömerül Faruk Bölükbaşı danışmanlığında yürüttüğümüz Yusuf Ziya Paşa: Hayatı, İdari ve Siyasi Faaliyetleri (1750?-1817) başlıklı doktora tez araştırmamızdan üretilmiştir.

* Doktora Öğrencisi, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türkiye, abdurrahmanakdag1@gmail.com.

Ph.D. Candidate, Marmara University, Institute of Turkic Researches, Türkiye.

taşınmaz mal varlıkları hakkında bilgilere yer verilmiş, daha sonra muhalefâtın genel değerlendirmesi yapılmıştır. Muhalefâtında ayrı kategorilerde gruplandırılmayan toplam 813 kalem ve 4.121 adet tutan kitap, eşya ve mallar türlerine göre ayrılarak incelemeye tâbi tutulmuştur. Toplamda 167.838,5 kuruş tutarındaki muhalefât üzerinden, XIX. yüzyıl Osmanlı maddi kültürüne dair bir izlenim oluşturulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Ayşe Hanım, Muhalefât, Yusuf Ziya Paşa, Maddi Kültür, Kandilli Hamamı.

The Muhalefât of Ayşe Hanım (d.1812), the Wife of Grand Vizier Yusuf Ziya Pasha (d.1817)

Abstract

This study examines the life, movable and immovable assets, and probate inventory (*muhalefât*) of Ayşe Hanım (?-1812), the wife of Grand Vizier Yusuf Ziya Pasha (d. 1817), based on *muhalefât* records in the Topkapı Palace Museum Archive's record book (*defter*) and documentary funds (TSMA.d. and TSMA.e.). Ayşe Hanım, already a member of the Ottoman elite, held the influential position of master of Kandilli Bathhouse before rising to the status of the Grand Vizier's wife. This study first explores her life and immovable assets, followed by a general assessment of her *muhalefât*. The inventory includes 813 items and 4.121 pieces of books, furniture, and goods, which were originally unclassified but have been categorized and analyzed in this study. Through an examination of her *muhalefât*, valued at 167.838,5 *kurus*, this study offers insights into 19th-century Ottoman material culture.

Keywords: Ayşe Hanım, Muhalefât, Yusuf Ziya Pasha, Material Culture, Kandilli Bathhouse.

Giriş

Maddi kültür ve sosyal hayata dair araştırmalar için çok önemli veriler sağlayan muhalefât defterleri,¹ biyografi çalışmalarının da vazgeçilmez

¹ Tereke/muhalefât terimleri Osmanlı Devleti'nde vefat eden kişilerin mal varlığını ifade etmek için kullanılan kavramlardır. Bu iki terim, iki farklı defter serisini oluşturmaktadır. Osmanlı döneminde miras paylaşımıyla ilgili defterler kadı sicillerinde yer alır ve tereke ismiyle kaydedilir. Mallarına devlet tarafından el konulan devlet görevlisi, saray halkı veya servet sahibi kişilerin geride bıraktıkları her türlü mal, eşya ve para (borçları ve alacakları da dahil) ise kâtipler tarafından muhalefât olarak kaydedilmektedir. Bu evrak ve defterler,

kaynakları arasında yer alır. Bu kaynaklar içerdikleri bilgi ve veriler sayesinde diğer kaynaklardan elde edilmesi mümkün olmayan kıymetli ayrıntıların ortaya çıkmasını temin eder. Bir şahsın yeme-içme, giyim-kuşam, okuma-yazma gibi hayatının farklı yönlerine ışık tutan muhallefât defterleri bu açıdan birçok detayın ihmal edilmeden kayıt altına alındığı hususi kaynaklardır.

Bu makale, her biri aslında çok daha geniş çalışmalarda incelenmiş ve incelenmekte olan iki temel konuyu bir araya getiren bir örnek teşkil etmektedir: Osmanlı kadın muhallefâtlarının niteliği ve kullanımı ile biyografi yazımında muhallefât defterlerinin önemi.² Nitekim, kadınların

Osmanlı merkez maliye bürokrasisi belgeleri arasında yer almaktadır. Fatih Bozkurt, "Osmanlı Dönemi Tereke Defterleri ve Tereke Çalışmaları", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi (TALİD)*, 11/22 (2013), s. 193-195.; Muhallefât defterleri üzerine yapılmış öncü bir çalışma için Yavuz Cezar, "Bir Ayanın Muhallefâtı: Havza ve Köprü Âyanı Kör İsmail-Oğlu Hüseyin Müsadere Olayı ve Terekenin İncelenmesi", *Belleten*, 41/161, Ankara 1977, s. 41-78.; Tereke ve muhallefât kavramları arasında farklı kullanımlar olmakla birlikte, keskin ayrımların olmadığı ve bu tür belgelerin tamamına genel isim olarak tereke demenin daha isabetli olduğunu ifade eden çalışmalar da bulunmaktadır. Muhammet Bedrettin Toprak, *Osmanlı İstanbul'unda Eşitsizlik Terekeler Üzerinden Demografi ve Servet Analizi*, İstanbul 2025, s. 56-58.; Christoph K. Neumann, muhallefât ve tereke kayıtları arasında küçük bir farka dikkat çekmektedir. Buna göre müsadere uygulamasıyla bağlantılı olarak tutulan muhallefât kayıtları, tereke defterlerinin aksine yerel bir kadı veya kassam tarafından düzenlenmeyip, merkezi idarenin tek taraflı emriyle kaleme alınmaktadır. Christoph K. Neumann, "Birey olmanın alameti olarak tüketim kalıpları 18. yüzyıl Osmanlı meta evreninden örnek vakalar", *Tarih ve Toplum Yeni Yaklaşımlar*, 8, s. 14-17.

² Muhallefâtların biyografi yazımında kullanımı ve önemine dair bkz. Cahit Telci, "Osmanlı Devletinde 18. Yüzyılda Muhallefat ve Müsâdere Süreci", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, XXII/2, 145-166.; *Terekeler Neyi Derler? Miras Kayıtlarının İzinde Osmanlı Araştırmaları*, Ed. Kenan Yıldız, İstanbul 2023.; Kadın muhallefâtlarının bireysel ve toplu olarak değerlendirilmesine dair birçok çalışma bulunmaktadır. Nermin Genç, "19. Yüzyıl Osmanlı Maddi Kültürü Üzerine Bir İzlenim: Nurtâb Kadınefendi'nin Muhallefâtı", *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, 44 (2020), s. 71-138.; Ferit Arı, "Nevşehirli Damad İbrahim Paşa'nın Zevcesi Fatma Sultan'ın Muhallefat Defterleri", *Lale Devri'nde Osmanlı Devleti ve Nevşehir*, Ed. İlyas Gökhan, Hüseyin Saraç ve Gökçe Özcan, Konya 2018, s. 177-187.; Betül İpşirli Arğıt, "XVIII. Yüzyılın İlk Yarısında Üsküdar'da

günlük yaşamı, ekonomik güçleri, ailevi durumları, toplum içerisindeki konumları söz konusu olduğunda muhalefât kayıtları birinci başvuru kaynağı olarak ortaya çıkmaktadır. Çalışmanın zamansal boyutunu Osmanlı toplumunda ve özellikle seçkin Osmanlıların hayatında köklü bir değişimin başladığı 19. yüzyılın ilk yılları teşkil etmektedir.

Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi defter ve evrak kataloğunda (*TSMA.d ve TSMA.e*) Sadrazam Yusuf Ziya Paşa'nın³ (ö. 1817) zevcesi Ayşe Hanım'ın (ö. 1812) eşyaları, bu eşyaların cinsleri, adetleri ve kıymetlerini gösteren belgeler bulunmaktadır. Bu belgelere dayalı olarak yapılacak çalışma, iki bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın ilk bölümü, Ayşe Hanım'ın hayatı ve taşınmaz mal varlıkları hakkında bilgi vermeyi amaçlamaktadır. İkinci bölümde ise Ayşe Hanım'ın muhalefâtında yer alan kıyafet, mefruşat, ev ve mutfak eşyaları, mücevher ve kitaplar gibi muhtelif eşyaların incelenmesi suretiyle, onun maddi durumu ve tüketim anlayışına dair ipuçları tespit edilmeye çalışılacaktır. Bu sayede bir Sadrazam zevcesinin eşya kullanımındaki tercih ve eğilimlerinin neler olduğu ortaya konulacaktır.

Hayatı

Yusuf Ziya Paşa'nın zevcesi, babasının adı bir mahkeme kaydında *el-Hâc Osman* olarak zikredilen Ayşe Hanım'ın doğum tarihi hakkında elimizde herhangi bir bilgi yoktur.⁴ *Şânîzâde Tarihi*'nde verilen bilgiye

Yaşayan Kadınların Maddî Durumları ve Gündelik Hayatları", *Uluslararası Üsküdar Sempozyumu VI, 6-9 Kasım 2008 Bildiriler*, Ed. Coşkun Yılmaz, II/417-428.

³ Yusuf Ziya Paşa (1750?-1817), üç padişah döneminde devlet hizmetinde bulunmuş ve özellikle III. Selim ve II. Mahmud döneminin ilk yıllarına damga vurmuş bir devlet adamıdır. Paşa, 8 yıl 11 ay sadrazamlık yapmış ve yaklaşık 19 yıl Ma'âdin-i Hümayûn Eminliği görevini (1785-1799 ve 1807-1811) yürütmüştür. Kemal Beydilli, "Yûsuf Ziyâ Paşa", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 2013, C. 44, s. 34-37.; Yusuf Ziya Paşa, "Yusuf Ziya Paşa: Hayatı, İdari ve Siyasi Faaliyetleri (1750?-1817)" başlığıyla tarafımdan doktora tezi olarak hazırlanmaktadır.

⁴ "Ayşe Hanım ibnetü el-Hâc Osman", *TSMA.e.*, 405/42.; Literatürde baba isminin Kandilli Hamamı tellaklarından Mustafa olduğuna dair bir bilgi yer almaktadır ancak bu bilginin kaynağı belirtilmemiştir. Selda Yıldırım, *Yusuf Ziya Paşa'nın Hayatı ve Yaptırmış Olduğu Eserler*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi,

göre Ayşe Hanım, Yusuf Ziya Paşa'dan evvel 11-20 Zilhicce (evâsıt) 1226 (27 Aralık 1811-5 Ocak 1812) tarihinde yaşı altmışı geçmişken vefat etmiştir.⁵ Bu itibarla Ayşe Hanım'ın 1750'li yıllardan önce doğduğunu tahmin etmek mümkündür. *Sicill-i Osmanî*'de Ayşe Hanım'ın Selimiye'ye defnedildiği ifade edilirken, bir diğer kaynakta ise Eyüp'te bulunan Şah Sultan Türbesi'nde gömülü olduğu yazılıdır.⁶

Ayşe Hanım ve Yusuf Ziya Paşa'nın kayıtlara yansıyan Mehmed Sabit⁷ isminde bir oğlu ve adları bilinmeyen iki kızı⁸ bulunmaktadır. Ayşe Hanım ve Paşa'nın bahsi geçen çocuklarından başka evladının olup olmadığı konusunda bir bilgiye ulaşılamamıştır. 1812 yılında vefat etmiş olan Ayşe Hanım'ın bu üç evladının da kendisinden önce ve genç yaşta vefat etmiş olduklarını vakfiyelerdeki bilgilerden hareketle tespit etmekteyiz.⁹ Ayrıca incelediğimiz muhallefât kaydında Ayşe Hanım'ın varislerinin bahsinin geçmemesi onların kendinden önce öldüğünü doğrular niteliktedir.¹⁰

Elâzığ 2018, s. 10. Ayşe Hanım'ın babasının adının Osman olması dışında ailesi ile ilgili başka bir bilgi yoktur.

⁵ Şânî-zâde Mehmed Atâ'ullah Efendi, *Şânîzâde Tarihi [Osmanlı Tarihi (1223-1237 / 1808-1821)]*, Haz. Ziya Yılmaz, İstanbul 2008, C. I, s. 514.

⁶ Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmanî*, Haz. Nuri Akbayan, İstanbul 1996, C. 6, s. 1702.; Sait Bilgin, *Dünden Bugüne Keban*, İstanbul 2007, s. 17.

⁷ Mehmed Sabit ismine arşiv belgelerinde, Yusuf Ziya Paşa'ya ait vakfiyelerde ve Malatya Battalgazi ilçesinde yer alan Ahmet Duran Mescidi ve Türbesi üzerinde yer alan kitabede rastlıyoruz. BOA, *D.DRB.THR.*, 6/46.; BOA, *HAT*, 201/10276.; BOA, *HAT*, 200/10222.; *TSMA.d.* 7040. (1248/1833); *Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi (VGMA)*, Defter 579/ sayfa 54/ sıra 30, Yusuf Ziya Paşa Vakfı'na ait zeyl vakfiye, 11 Safer 1212 (5 Ağustos 1797); Ahmed Duran türbesi üzerinde yer alan kitabe için Selda Yıldırım, a.g.t., s. 11.

⁸ *VGMA*, 579/54/30, Yusuf Ziya Paşa Vakfı'na ait zeyl vakfiye. 1797 tarihli bu vakfiyede "kızlarının türbesi" bahsi geçmektedir. Bu türbe içerisinde yer alan iki mezar Ayşe Hanım'ın kızlarına aittir. Ancak mezar taşı yer almadığından ve mevcut vakfiyelerde de isimleri geçmediğinden bilinmemektedir.; Ayrıca türbenin fotoğrafları için bkz. Selda Yıldırım, a.g.t., s. 215-220.

⁹ 1797 tarihli vakfiyede yer alan hayır şartından bu üç evladının da vefat etmiş olduğunu öğreniyoruz. *VGMA*, 579/54/30.

¹⁰ Muhallefât defterinin son bölümü, kaydın en kısa fakat önemli bölümü olan taksimat kısmıdır. Çünkü yapılan bütün işlemler ferâiz hukukuna göre varislerin haklarını saptama ve teslim etmek üzere yapılmıştır. Muhallefâtın toplamından

Ayşe Hanım'ın hayatı hakkında başka bilgi kırıntılarına Malatya Yusuf Ziya Paşa Cami ve Erzurum Abdurrahman Gazi Türbesi üzerinde yer alan kitabeler ile kendi vakfiyesinde rastlamaktayız. Bu kayıtlarda, Ayşe Hanım'ın ismi *Yusuf Ziya Paşa'nın halîlesi Ayşe Hanım* şeklinde geçmektedir.¹¹ Kaynaklar Ayşe Hanım'ın kadınlara mahsus bir meslek olan kadın hamamı ustalarından olduğu hususunda görüş birliği içerisinde.¹² Yusuf Ziya Paşa'nın bir meslek sahibi olan Ayşe Hanım'la ne zaman evlendiği kesin olarak bilinmemektedir. Ancak güç ve kudret sahibi Paşa'nın Ayşe Hanım'ı tercih etmesinden Ayşe Hanım'ın farklı özelliklere sahip bir kadın olduğu anlaşılabılır. Şânîzâde, Ayşe Hanım'ın Kandilli Hamamı'na münasebeti sebebiyle devlet büyüklerinin haremlerine hizmet ederek kahyalık yaptığını, ev idaresi ve aile ahlakına sahip olup iffetiyle meşhur olduğunu yazar. Ayşe Hanım'la izdivacıyla beraber Yusuf Ziya Paşa'nın yıldızının parlamışına, ayağının Paşa'ya uğurlu geldiğine dair ifadelerde bulunur. Hatta Paşa'nın ondan aşırı derecede çekindiğini (mertebe-i havf u haşyet) ve Mısır Fatih'i ve iki defa sadarete gelmiş olan Yusuf Ziya Paşa'yı mağlup ve zebûn ettiğini yazar. Paşa bu hususu bazı dostlarına *"hele ben mûmâ-ileyhâdan sizin haremleinizden korktuğunuz gibi korkmam, ancak ayağının uğurlu gelmesi tecrübeyle sabit olduğundan ona umulanın üstünde mecburen riayet ederim"* diyerek latifeye açıklamıştır.¹³ *Sicill-i Osmanî*'de Yusuf Ziya Paşa'nın meziyetleri sıralandıktan sonra olumsuz bir özellik olarak

masraf ve giderler çıkarıldıktan sonra kalan kısım varisler arasında paylaştırılır. Fatih Bozkurt, a.g.t., s. 48-51.

¹¹ Malatya Yusuf Ziya Paşa Cami kitabesinde *"Bir düşübdür Aişe Hanım'a mescid-i zîbâ"*, Erzurum Abdurrahman Gazi Türbesi'nde ise *"halîlesi cenâb-ı Aişe Hanım"* şeklinde yer almaktadır.; VGMA, 578/290-2/104, Ayşe Hanım Vakfı'na ait vakfiye, 10 Şaban 1208 (13 Mart 1794). Ayşe Hanım bu vakfiyede *"Yusuf Ziya Paşa'nın halîle-i muhteremeleri iffetlü Ayşe Hanım"* olarak geçmektedir.

¹² Mehmed Süreyya, a.g.e., C. 6, s. 1701-1702.; Kandilli Hamamı gündüz 10:30'dan akşam ezanına kadar kadınlara çalışırdı. Günün geri kalan saatlerinde ise erkeklere çalışmaktaydı. Mehmet Mermi Haskan, *İstanbul Hamamları* İstanbul 1995, s. 204.; Ayşe Hanım'a ait tereke kaydında mesleği hakkında bir bilgi bulunmamaktadır.

¹³ *Şânîzâde Tarihi*, C. I, s. 513-514; *Cevdet Tarihi*, C. IX, s. 230.

zevcesi Kandilli hamamı ustalarından Ayşe Hanım'ın hükmü altında olduğu vurgulanır.¹⁴

Ayşe Hanım ve Yusuf Ziya Paşa'nın dönemin kaynaklarında belirtilen bu ilişkisine arşiv belgelerinde de rastlamaktayız. Yusuf Ziya Paşa, Mısır seferinde bulunduğu esnada Ayşe Hanım 20 Aralık 1799 tarihinde kendisine bir mektup yazmıştır. Ayşe Hanım, duygu dolu bu mektubunda Yusuf Ziya Paşa'ya olan özlemini şu sözlerle dile getirmektedir: *“başım tacı efendim, melek efendim, efendimsiz dünya konağı şöyle dursun cennet bile haram olsun, kalbim ferah buldu, Hak Teala bu hakîr-i kemter cariyesini efendisine kavuştursun, Leyla misali hayran olduğumu...”*¹⁵ Yusuf Ziya Paşa Mısır seferi dönüşünde özlemini çektiği zevcesi Ayşe Hanım'ın, İstanbul'a varmadan önce uygun olan menzillerden birinde kendini karşılaması için III. Selim'den izin istemiş, ancak karısıyla buluştuktan sonra İstanbul'a dönmeme ihtimalini düşünerek kaygılanan Padişah kendisine izin vermemiştir. Buna çok içerlediği anlaşılan Yusuf Ziya Paşa, yazdığı mektupta bu üzüntüsünü dile getirmiştir. Padişahın bu davranışını da bir fıkra ile yermiş ama mektubun sonunda padişaha sadık olduğunu da belirtmeden edememiştir. Fıkra da çok soğuk bir havada, hamamda yıkanan bir hatuna kocasının donmuş olduğu haber verilir. Kadın sıcak hamamda olduğu için olayı idrak edemediğinden *“Allah Allah bu sıcakta adam donar mı?”* diyerek karşılık verir. Kendisinin üç sene evinden uzakta Mısır seferini başarıyla yürütmüş olmasına rağmen kavuşmasına izin vermeyen III. Selim'e, *“feleğin zorluğunu görmüş olsanız belki Şam'a kadar gelmelerine bile izin verirdiniz”* diye yazar. Ayrıca, *“Lakin yalı ve konakta çeşit çeşit zevk ve safa ile nimetlenen bir zat böyle söyler ama inşafı değildir”* diyerek sitemine devam etmekten çekinmez.¹⁶ Yusuf Ziya Paşa, 26 Mart 1811'de azledilince önce Dimetoka'da oturması istenmiş, burada iken bütün mal varlığına el konularak Rodos'a sürgün edilmiştir. Yusuf Ziya Paşa yazısında, Dimetoka'da bulundukları sırada Rodos Adası'na sürgün haberini aldıklarını ve bu yüzden can korkusuna düştüğünü belirterek, İstanbul'a gönderilmek istenen Ayşe Hanım'ın kendisini asla terk etmeyeceğini ve

¹⁴ Mehmed Süreyya, *a.g.e.*, C. 6, s. 1702.

¹⁵ Bunlar ve benzeri birçok ifade için *TSMA.e*, 860/28.

¹⁶ BOA, A. {MKT. 2408/42.

“beni ya boğazla veyahut beraber götür” diyerek feryat ve figanlar içinde kendisini yerden yere vurduğunu ifade etmiştir.¹⁷

Taşınmaz Mal Varlıkları

Ayşe Hanım’ın taşınmaz mal varlıkları hakkındaki bilgilere muhallefât kaydında tesadüf edilemese de başka arşiv belgelerinde rastlanır. Buna göre, Ayşe Hanım’ın uhdesinde kendisine ihsan edilmiş bir sahilhâne bulunmaktadır.¹⁸ Ayrıca Harput’ta bir mukataaya ve Keban’da bir hamam hissesine mutasarrıftır. Kendisinin uhdesinde bulunan sahilhâne, hane odaları ve dükkân gibi mülklerin ilk başlarda kira bedellerinin düzenli bir şekilde ödendiği görülür. Nitekim Ayşe Hanım’ın icâreteyn usûlüyle¹⁹ uhdesinde bulunan bu mülklerin ait oldukları Sultan Abdülhamid Han, el-Hâc Ahmed Paşa, Kethüda el-Hâc Mehmed, Sultan Bayezid-i Veli, Sultan Mahmud Han-ı Gazi, Sultan Mehmed Han-ı Gazi, Helvacıbaşı İskender Ağa gibi vakıflara kiralari için yapılan ödemeler kaydedilmiştir.²⁰ Yusuf Ziya Paşa padişahın ihsan ettiği bu sahilhânedan dolayı II. Mahmud’a teşekkür etmiş,²¹ ancak birkaç sene geçtikten sonra sahilhâne bir süredir kimse yaşamadığını gün geçtikçe harap olduğunu ayrıca gerek tamir masrafı gerekse tayin edilen bekçiye verilecek senelik birkaç bin kuruş ücretin fazla geldiğini belirterek satışına dair ruhsat istemiştir. O sıralarda Gelibolu’da ikamet eden ve

¹⁷ BOA, HAT, 963/41246.

¹⁸ Vakanüvis tarihlerine göre adı geçen bu sahilhâne Beylerbeyi’nde olmalıdır. Mütercim Ahmed Asım Efendi, *Âsım Efendi Tarihi*, Haz. Ziya Yılmaz, İstanbul 2015, s. 114.; Mehmed Es’ad Efendi, *Esad Efendi Tarihi*, İstanbul 2000, s. 112.; Yusuf Ziya Paşa’nın Mısır seferinde bulunduğu esnada Ayşe Hanım 20 Aralık 1799 tarihinde kendisine bir mektup yazmıştır. Gönderdiği bu mektubunda yalıdan konağa teşrif üzere olduklarından bahsetmektedir. *TSMA.e*, 860/28.

¹⁹ Ahmet Akgündüz, “İcâreteyn”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 2000, C. 21, s. 389-391.

²⁰ *TSMA.e*, 491/16.: Yıllık olarak kira bedelleri şu şekilde ödenmiştir. Sultan Abdülhamid Han Vakfı’na 1217’de 13.890 kuruş; 1219-1224 arası 16.050 kuruş; el-Hâc Ahmed Paşa Vakfı’na 1221-1224 arası 2880 kuruş; Kethüda el-Hâc Mehmed Vakfı’na 1219/1221-1223 arası 720 kuruş; Sultan Bayezid-i Veli Vakfı’na 1224’te 1200 kuruş; Sultan Mahmud Han Vakfı’na 1222-1224 arası 900 kuruş; Helvacıbaşı İskender Ağa Vakfı’na ise 1219-1221 arası yıllık 6,5 kuruş ödeme yapılmıştır.

²¹ BOA, C.DH., 135/6712.

maddi olarak zor zamanlar geçiren Paşa'nın şukkasına yazdığı hattında Padişah II. Mahmud sahilhânenin satışına izin vermiştir.²²

Yusuf Ziya Paşa'nın tapu temessüküyle tasarrufunda iken kendi hat ve mührüyle düzenleyip Ayşe Hanım'a verdiği Harput kazası Tilenzid Köyü ve Çiftliği Mukataası'nın onun ölümüyle ne şekilde zapt ve idare edilebileceği hususunda birkaç öneri üzerinde durulmuş,²³ çok geçmeden adı geçen mukataanın Darbhâne-i Âmire tarafından idare edilmesi kararlaştırılmıştır.²⁴ Ayrıca Tilenzid Mukataası'nın 1226 (1811) senesi mutasarrıfesi müteveffıye Ayşe Hanım'ın Harput ayarı Çötelizâde Mehmed Ağa'da kalan 5.000 kuruş iltizam bedelinin Enderun Hazinesi'ne teslim edilmesi istenmiştir.²⁵ Ayşe Hanım'ın bunlardan başka Keban madeni içerisinde 9,5 parça hamam hissesi bulunmaktadır. Bu hisseler belirlenen şartlar dâhilinde Ayşe Hanım'ın Malatya'da yaptırdığı mescide vakfedilmiştir.²⁶

Ayşe Hanım Malatya İsbozi (Aspuzu)'da Salavatiye adıyla bir cami inşa ettirmiştir.²⁷ Keban'a bağlı Çemişgezek'te kurulu olan Ayşe Hanım Vakfı'na ait 1794 tarihli vakfiyede Keban'da bulunan hamamın kiraya verilmesini ve kiradan Malatya Aspuzu'da inşa ettiği bu mescidin

²² BOA, HAT, 629/31104.

²³ Defterdarın takriri için BOA, HAT, 252/14325.

²⁴ TSMA.e, 1268/83.

²⁵ TSMA.e, 1303/71.; TSMA.e, 359/25.

²⁶ TSMA.d., 7040.; VGMA, 578/288/103, Yusuf Ziya Paşa Vakfı'na ait vakfiye, 1 Şaban 1208 (4 Mart 1794); VGMA, 1635/24/2, Maadin Emîni, Erzurum ve Trabzon Eyaletleri Valisi Hacı Yusuf Ziya Paşa'nın vakfiyesi, s. 11, 32. 23 Şevval 1212 (10 Nisan 1798): "...9,5 pare hissesini dahi halîlemiz fahru'l-muhadderat (kadınlar içerisinde en iffetli, namuslu olan) ismetlü Ayşe Hanım'ın vakf ve tesbil eylediğim hamam..."

²⁷ Çemişgezek'te kurulu ve Anadolu muhasebesine kayıtlı olan cami vakfının atik esas kaydı VGMA, 493/162/130, 7 Cemaziyelevvel 1209 (30 Kasım 1794): "Vakf-ı cami-i şerif Ayşe Hanım der mahalli Aspuzu der Malatya kayd şod ve vakfiye-i mamûl baha bâ-takrîr Esseyyid Mehmed Efendi bab-ı Yusuf Ziya Paşa vâli-i Âmid ve bâ-ılam Sadık Efendi ve kad-ı İstanbul ve bâ-ferman-ı âli el-vakf"; BOA, C.EV, 113/5635.; Caminin kitabesinde Yusuf Ziya Paşa'nın hanımı adına camiye yaptırdığı yazılıdır. Selda Yıldırım, a.g.t, s. 15.; Günümüzde "Yusuf Ziya Paşa" adıyla hala kullanılmaya devam eden cami Malatya'nın İzzetiye Mahallesinde yer almaktadır.

imamına günlük on akçe ödenmesini şart olarak koymuştur. İmanın haricinde mescitte görevli kişilere verilecek günlük ücretler şu şekildedir: hatip 10 akçe, vaiz 10 akçe, müezzin 3 akçe, kayyum ve ferrâş 3 akçe, muhasebe nazırı 6 akçe ve mütevellî 20 akçe ile vazifelendirilmiştir.²⁸ 1792 yılında inşa edilen bu camiye 1796'da beş vakit namazı eda ettirmek üzere günlük on akçe vazifeyle Malatya ulemasından Karakaşzâde el-Hâc Mustafa Efendi imam olarak tayin edilmiştir.²⁹ Yusuf Ziya Paşa Vakfı'na ait 1797 tarihli atik şahsiyet kaydında camide her Cuma aşır okuyan hafıza günlük on akçe verilmesi kararlaştırılmıştır.³⁰ Aynı şekilde 1802 yılında Keban madeninde Yusuf Ziya Paşa'nın evkafı gelirleri faizinden verilmek üzere Malatya sakinlerinden Hâfız Ali Efendi, her Cuma aşırhanlık etmek üzere günlük 10 akçe ile vazifelendirilmiştir.³¹ Aynı yılın sonunda bu defa imam el-Hâc Mustafa Efendi'ye günlük 10 akçe zam yapılır.³² 1814 yılında cami vakfının hademe ve mürtezikalarına günlük 6 akçe vazife ile nazır olan ve iyi hizmetleri görülen Mehmet Cevheri vefat edince yerine oğlu Hacı Mehmet tayin edilmiştir.³³ Cami hakkında en son arşiv kaydına 1851 yılında Şeyh Hasan mahallesinde oturan Abdülcélil bin Hacı Mehmet (Cevherizâde)'nin günlük 20 akçe vazife ile imam olarak tayin edilmesiyle rastlamaktayız.³⁴ 1798 tarihli Yusuf Ziya Paşa'ya ait vakfiyede Malatya'da Ayşe Hanım'ın inşa ettiği caminin berat mumlarına vakıftan karşılanmak üzere ilave beş akçe daha verilmesi şart koşulmuştur.³⁵

²⁸ VGMA, 578/290-2/104, Ayşe Hanım Vakfı'na ait vakfiye; Süleymaniye Kütüphanesi, Giresun Yazmalar (113/3), Ayşe Hanım Vakfiyesi Sûreti, 1208 (1793-1794), s. 34-39.

²⁹ BOA, C.EV. 113/5635.

³⁰ VGMA, 493/163-164/118, Yusuf Ziya Paşa Vakfı'na ait atik şahsiyet kaydı (1797)

³¹ BOA, C.EV. 99/4925.

³² BOA, C.EV. 99/4924.; BOA, C.EV. 159/7918.

³³ BOA, C.EV. 117/5850.

³⁴ BOA, C.EV. 660/33299.; VGMA, 159/46/397, Ayşe Hanım'a Ait Atik Şahsiyet Kaydı (Tarihsiz). Bu kayıta tevcih tarihi 4 Rebiülahir 1276 (31 Ekim 1859) olarak verilmektedir.

³⁵ VGMA, 579/49/28, Yusuf Ziya Paşa Vakfı'na ait vakfiye, 20 Ramazan 1212 (8 Mart 1798); VGMA, 1635/24/2 (23 Şevval 1212/10 Nisan 1798), s. 18.; Berat mumları, daha çok selâtin camilerinde bulunan büyük şamdanların Berat

Literatürde Ayşe Hanım'ın kendisi adına yaptırdığı “*Hacı Hanım Çeşmesi*” ve Yusuf Ziya Paşa'nın hanımı için yaptırdığı “*Yusuf Ziya Paşa/Köşe Çeşmesi*” olarak anılan iki çeşmeye dair bilgiler bulunmaktadır. Köşe Çeşmesinin, 12 satırlık kitabesinin “*Menkûhesi merhûmeyi yâd ile ol ma'sûmeyi/Bu çeşme-i ma'lûmeyi etmiş binâ ol nûktedan*” beytinden de anlaşıldığı gibi Yusuf Ziya Paşa tarafından vefat etmiş olan eşi adına yaptırılmıştır.³⁶ Ayşe Hanım'ın Çengelköy Havuzbaşı'nda mermerden kendi adına yaptırdığı bir çeşme daha vardır ki 1247/1831-32 tarihli kitabesinde Yusuf Ziya Paşa'ya nispetle “*sadr-ı esbâk*” ve “*zevcesi hanımefendi çeşme bünyâd eyledi*” ifadeleri yer alır.³⁷ İmar faaliyetlerinde de bulunan Ayşe Hanım, Yusuf Ziya Paşa'nın Erzurum Valiliği (I. Valiliği 1794-1798) esnasında burada bulunan Abdurrahman Gazi Türbesi'ni 1796 tarihinde yeni baştan yaptırmıştır.³⁸

Muhallefâtı

Ayşe Hanım'ın vefatıyla beraber padişahların Paşa'ya verdikleri murassa hançerler, mücevher ve çok sayıda malvarlığı Enderun'a nakledilmiştir. Şânîzâde, Enderun'a nakledilen eşya ve mücevheratın çokluğundan bahsederek, terekede bulunan hançerlere dair bir de beyit eklemiştir: “*Yelpazeden, misk ve anberden yapılan ilaçtan, allıktan bahsedilirse de yiğit kişinin süsü silahtır.*”³⁹ Yusuf Ziya Paşa'nın on dokuz yıla yakın maden eminliği yapması Ayşe Hanım'ın muhallefâtına da yansımıştır. Muhallefâtında çok sayıda altın, gümüş, yakut ve zümrüt işlemeli eşya vardır. Kemal Beydilli, Paşa'nın mallarının büyük bir

geceleri sabaha kadar kılınan Berat namazı boyunca sürekli ışık vermesi amacıyla yakılan 1-2 metre uzunluğundaki kalın mumlardır. Nebi Bozkurt, “Şamdan”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 2010, C. 38, s. 328-330.

³⁶ Necdet Ertuğ (Ed.), *İstanbul Tarihi Çeşmeler Külliyyatı*, İstanbul 2006, C. 1, s. 86; Selda Yıldırım, a.g.t., s. 71-73.

³⁷ Mehmed Rebîî Hatemi Baraz ve Zeynep Demircan, *Çengelköy'de Tarih* İstanbul 2004, s. 236-237.; İbrahim Hilmi Tanışık, *İstanbul Çeşmeleri II: Beyoğlu ve Üsküdar Cihetleri*, İstanbul 1945, s. 428-430.

³⁸ İbrahim Hakkı Konyalı, *Abideleri ve Kitabeleri ile Erzurum Tarihi*, İstanbul 1960, s. 363-364.

³⁹ Ayşe Hanım'ın muhallefâtından ifraz olunarak Enderun Hazinesine gelir kaydedilen malvarlığının devamı için *TSMA.d*, 243, sayfa 29.; *Cevdet Tarihi*, C. IX, s. 230.; *Şânîzâde Tarihi*, C. I, s. 514.

kısımının hanımı üzerine kayıtlı çıkmasını zeki bir iş adamının müsadereye karşı bir korunma hamlesi olarak yorumlamaktadır.⁴⁰

Miras taksiminin önce kimlerden başlayacağı ve varislerin hangi sıra ile takip edileceği şer'î miras hukukuna göre bellidir. Buna göre, yalnız olan ve mirasçısı bulunmayan kadınların tüm malları hazineye devredilmektedir. Ancak Ayşe Hanım'ın malvarlığı geride Yusuf Ziya Paşa olmasına rağmen yine de hazineye devredilmiştir. Bu duruma Paşa'nın karşı çıkmamış olmasında mutedil mizacının etkisi olduğu açıktır.⁴¹ Muhammet Bedrettin Toprak, 18. yüzyıl Osmanlı İstanbul'u için herhangi bir yakınına bırakmadan ölenlerin toplam tereke sahiplerine oranını %3 olarak vermektedir. Ayrıca vârisiz ölenler maddesine ek olarak sicil kayıtlarında rastladığı nadir bir durumdan bahsetmektedir. Buna göre, varisler arasında yalnızca eşin kaldığı durumlarda beytûlmalin davaya taraf olarak bulunduğuna işaret etmektedir. Sicil kayıtlarında ölen kişinin kadın olduğu durumlarda terekenin yarısının kocasına, diğer yarısının ise beytûlmâl devredildiği örneklerle rastlamıştır.⁴² Sonuç olarak, geride yalnızca eş kalmış veya vârisiz olarak kayıtlara geçmiş terekelerde,

⁴⁰ Kemal Beydilli, Paşa'nın mallarının büyük kısmının hanımı üzerine kayıtlı olduğundan onun vefatına kadar el konulan mallarının sınırlı kaldığı görüşündedir. Ayşe Hanım, bu azilden kısa bir süre sonra vefat etmiştir. Kemal Beydilli, "Yûsuf Ziyâ Paşa", C. 44, s. 37.; Müsadereye karşı bir korunma hamlesi olarak malların güvenilir ellere kaydırılmasına dair örnek için bkz. Selim Karahasanoğlu, "Osmanlı Uygulamasında Müsadere: Nevşehirli Damat İbrahim Paşa'ya Ait Muhallefât Zaptı Örneği", 1. *Uluslararası Nevşehir Tarih ve Kültür Sempozyumu Bildirileri* 16-19 Kasım 2011, VII (2012), s. 179-205.

⁴¹ Öyle ki, cirit oyununda meydana gelen bir kaza sonucu bir gözünü kaybeden Yusuf Ziya Paşa buna sebep olan kişiyi affetmiş, cezalandırmaya kalkışmamıştı. Dönemin yabancı tanıklarından, Napolyon'un Mısır işgali sırasında Suriye'ye gelen İngiliz ordusunda görevli Morier ve Wittman, bu müşahedenin Yusuf Ziya Paşa'nın üstün insani meziyetlerini ispatladığını vurgulamışlardır. William Wittman, *Osmanlı'ya Yolculuk (1799-1800-1801)*, Çev. Belkıs Dışbudak, Ankara 2011, s. 73-74; John Philip Morier, *Mısır Seferinde Osmanlı Ordusu ile Altı Ay*, Çev. Ömer Öztürk, İstanbul 2013, s. 31.; Kemal Beydilli, "Yûsuf Ziyâ Paşa", C. 44, s. 36.

⁴² Muhammet Bedrettin Toprak, a.g.e, s. 66-67, 89-95.; Arif Bilgin ve Fatih Bozkurt, "Bir Mali Gelir Kaynağı Olarak Vârisiz Ölenlerin Terekeleri ve Beytûlmâl Mukataaları", *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (20) 2010/2, s. 1-31.

beytûlmâl pay sahibi olmaktaydı. Ancak Ayşe Hanım'ın durumunda muhallefâtın tamamının hazineye devri söz konusudur. Bu durum muhtemelen Yusuf Ziya Paşa'nın 1811 yılında azledilerek Dimetoka'ya gönderilmesi ve burada iken bütün mal varlığına el konularak Rodos'a sürgün edilmesi ile ilgilidir. Zira Ayşe Hanım bu müsadere sürecinin ardından bir yıl içerisinde vefat etmiştir. Dolayısıyla Ayşe Hanım'ın muhallefâtının hazineye devrinin, zevcesi Yusuf Ziya Paşa'nın mallarının müsaderesinden kaynaklı olması ihtimal dahilindedir.

Söz konusu muhallefât zaptı "*Sadr-ı sâbık Yusuf Ziya Paşa halîlesi müteveffîye Ayşe Hanım cariyelerinin muhallefâtı bervec-i âti zıkr ve beyan olunur*" şeklinde kaydedilmiştir. Muhallefâtın tanzim tarihi Zilhicce 1226 (Aralık 1811/Ocak 1812)'dir.⁴³ Ayşe Hanım'ın vefat tarihi ile ilgili muhallefât kaydında herhangi bir bilgi yoktur. Ancak Ayşe Hanım muhallefâtın tanzim tarihinden kısa bir süre önce vefat etmiştir. Osmanlı Arşivi'ndeki evrakları incelediğimizde, Ayşe Hanım'ın muhallefât kaydının zapt ve tahriri işleminin zorlaştırıcı bir süreç olmadığı, birkaç belge ve deftere dayandığı görülmektedir.

Ayşe Hanım'ın muhallefâtı 20.140,651 akçe yani 167.838,5 kuruş, 21 akçedir.⁴⁴ Bazı giderler için kesintiler yapılmıştır. Muhallefâtın kalemiye masrafı için 4.196 kuruş, dellâliye⁴⁵ masrafı için 4.196 kuruş; mezar taşı, tespit edilen borçları, kayık ve mâûne ücreti ve hammaliye olarak verilen 7.726 kuruş olmak üzere toplamda 16.118 kuruş tutarındaki masraflar da düşüldükten sonra 151.720,5 kuruşluk mirası Enderun'a

⁴³ TSMA.d., 2285.

⁴⁴ III. Ahmed döneminden (1703-1730) itibaren Osmanlı Devleti piyasadaki esedî gurusların (Hollanda taleri) standartlarını örnek alarak ilk Osmanlı kuruşlarını darbetti. Buna göre 1 Osmanlı kuruşu=120 akçe=40 para üzerinden yeni bir para birimi oluşturuldu. Ömerül Faruk Bölükbaşı, "Guruş", *Eİ3 The Encyclopaedia of Islam Three*, Ed. Kate Fleet vd., Leiden 2019, s. 55-56.; Şevket Pamuk, "Kuruş", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Ankara 2002, C. 26, s. 458-459.

⁴⁵ İkinci elden malın satışını da yapan dellâllere özellikle muhallefât satışlarında hizmetlerine karşılık dellâliye adıyla bir ücret ödenmektedir. Yusuf Halaçoğlu, "Dellâl", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 1994, C. 9, s. 145-146.

devredilmiştir.⁴⁶ 12 Ocak 1812-29 Ocak 1813 tarihleri arasında Ayşe Hanım'ın muhalefâtı peyderpey açık artırma usulü satılarak hasılatı hazineye teslim edilmiştir.⁴⁷

Ayşe Hanım'ın vefatıyla bazı esnafa olan borçları ve çalışanların aylıkları kısa sürede tespit edilerek muhasebesi görülmüştür. Buna göre toplamda 16.118 kuruş olan miktarın ödemesi şu şekilde yapılmıştır:⁴⁸

MASRAF/BORÇ	KURUŞ
Kalemivve	4.196
Dellâliye	4.196
Haremin Vekilharcı Ömer Ağa'ya	2.643,50
Sebzeci	219,5
Hamlacı (Kürek Çeken)	250
Şairci (Arpacı)	300
Asitane'de suyolcu	220
Yorgancı Abdi	89
Şem'i asel bahası Hüseyin'e	27,5
Asitane Göbektaşı'nda bakkal	750
Beylerbeyi Kasağı	150
Beylerbeyi Habbazı (Ekmekçi)	82,5
Beylerbeyi Bakkalı	14,5
Beylerbeyi Suyolcusu	94
Çengelköy Suyolcusu	70
Bağcı Mehmet	500
Seng-i Mezar (Mezar Taşı)	440
İpekçi ve Dadı Kadına	500
Konak Bekçisi	80
Hammaliye ve Kapı Kullanna	400
Mâüne, kayık ve hammaliye ücreti	895,5
TOPLAM	16.118

Ayşe Hanım'ın 151.702,5 kuruş tutarındaki muhalefâtı o dönemin diğer kadın terekeleriyle karşılaştırıldığında ne ifade eder? Bu tutar onun fakir/orta halli veya varlıklı olduğunu ifade eder mi? Bu soruların cevabını Şevket Pamuk ve Fatih Bozkurt'un çalışmalarında bulmaktayız. Şevket Pamuk, çalışmasında hazırladığı yıllık tüketici fiyat endeksine

⁴⁶ Ayşe Hanım'ın terekesi için bkz. *TSMA.d.*, 2285.; Ayrıca aynı terekenin satışı için bkz. *TSMA.d.*, 9975.

⁴⁷ “*Sadr-ı sâbık Ziya Yusuf Paşa halîlesi hanımın muhalefâtı hasılatı beyan olunur*” şeklinde kaydedilen muhalefât defterin ek kısmında yer almaktadır. *TSMA.d.*, 9975.; *TSMA.e.*, 236/16.; 10 Kasım 1808 tarihinde o sıralarda Halep Valisi olan Yusuf Ziya Paşa'ya kapı kethüdası Mustafa Fehim mührüyle imzalı bir mektup gönderilmiştir. Mektupta Ayşe Hanım'ın borçlu olduğu ve bu nedenle rehinde olan mücevheratının kurtarılması için sarraf Mıgırdıç'tan 7.500 kuruşluk poliçenin harçlık olarak Ayşe Hanım'a teslimi istenmektedir. *TSMA.e.*, 299/12, (Lef 5).

⁴⁸ *TSMA.e.* kataloğunda bulunan belgeler için 33/61; 549/29; 550/98; 550/99; 550/100; 924/98; 1312/30.

göre, 19. yüzyılda yüksek enflasyonun görüldüğünü ve sürekli değer kaybeden Osmanlı parasının satın alma gücünün azaldığını ortaya koymuştur.⁴⁹ Sicillerdeki tereke yekûnları da Pamuk'un verdiği enflasyon oranına paralel olarak artış göstermiştir. Fatih Bozkurt, 1785-1875 yılları arası 20 yıllık periyotlar halinde, 588 reaya ve 204 askerî tereke defterini inceleyerek başkent İstanbul için yaptığı servet sınıflandırmasında %45'e tekabül eden kadın terekelerini kategorilere ayırmıştır. Buna göre Reaya/Müslüman/Varlıklı/Kadın kategorisinde incelediği terekelerde en yüksek gelir 1785-1786 yılında 2.838 kuruş; 1805-1806'da 15.617 kuruş; 1824-1825'te 16.689 kuruş; 1844-1845'te 24.151 kuruş ve 1863-1864'te 51.403 kuruştur. Askerî/Müslüman/İlmiye/Kadın kategorisinde ise tereke değerleri biraz daha yüksektir. Buna göre, 1785-1786'da 20.000 kuruş; 1805-1806'da 32.810 kuruş; 1824-1825'te 30.600 kuruş; 1844-1845'te 187.686 kuruş; 1863-1864'te 59.151 kuruştur.⁵⁰ Bu tutarlar ait oldukları yıllarda en yüksek gelirken, Bozkurt bunları varlıklı kadın kategorisine almıştır. Görüldüğü gibi enflasyon oranı göz önüne alınsa dahi Ayşe Hanım'ın serveti Bozkurt'un varlıklı diye nitelendirdiği kadın terekelerinin oldukça üzerindedir. Bu husus Yusuf Ziya Paşa'nın mallarını Ayşe Hanım'ın üzerine geçirdiği ihtimalini kuvvetlendirmektedir.

Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi 2285 numaralı defterde Ayşe Hanım'ın asıl muhallefâtı yer alır. Beş yaprak tutarındaki bu muhallefâtın hemen bir önceki yaprağında Yusuf Ziya Paşa'nın "*Sadr-ı sâbık Yusuf Paşa kullarının Dimetoka kazasından bâ defter müfredat Edirne Bostancıbaşı Ağa kulları adamıyla vürûd eden eşyası zikr ve beyan olunur*" şeklinde düzenlenen muhallefâtı yer alır. Ayşe Hanım'ın muhallefâtı, 32.622,5 kuruş tutarındaki Yusuf Ziya Paşa'nın servetinin, beş katından biraz fazladır. Bu durum Yusuf Ziya Paşa'nın müsadereden kurtulmak için mallarını Ayşe Hanım'ın üzerine geçirmesine kuvvetli bir delil teşkil eder.⁵¹

⁴⁹ Şevket Pamuk, *İstanbul ve Diğer Kentlerde 500 Yıllık Fiyatlar ve Ücretler (1469-1998)*, Ankara 2000.

⁵⁰ Tablolar için bkz. Fatih Bozkurt, *Tereke Defterleri ve Osmanlı Maddî Kültüründe Değişim (1785-1875 İstanbul Örneği)*, Basılmamış Doktora Tezi, Sakarya 2011, s. 203, 405-435 (reaya), 436-450 (askerî).

⁵¹ TSMA.d., 2285.

Muhallefâtın Değerlendirilmesi

Ayşe Hanım'ın muhallefâtının içeriği, onun malvarlığını tam olarak ortaya koymasa da onun dünyevi değerlerine, beğeni ve beklentilerine işaret eder.⁵² Aşağıda Yusuf Ziya Paşa'nın zevcesi Ayşe Hanım'ın satılarak Enderun Hazinesine gelir kaydedilen muhallefât eşyasının müfredatı konularına ve niteliklerine göre sınıflandırılmıştır. Buna göre, Ayşe Hanım'ın muhallefâtında bulunan toplam 813 kalem ve 4.121 adet olarak kayda geçirilen malların mevcut bir gruplandırılması yapılmamış, ancak eşyalar türlerine göre kendi arasında tutarlı bir şekilde kaydedilmiştir. Ayşe Hanım'ın muhallefâtının içeriğine bakıldığında taşınabilir mal varlıklarının yer aldığı, İstanbul ve İstanbul dışında hiçbir gayrimenkul kaydının olmaması dikkat çekicidir.⁵³

Genel anlamda sokak giysisi olarak ferace ve yaşmaktan, ev giysisi olarak ise şalvar, entari ve hırkadan oluşan Osmanlı kadın giyimi 19. yüzyılın ortalarına kadar ayrıntılarda yeniliklere açık olmuş ancak bunun yanı sıra genel çizgilerde gelenekselliğini de sürdürmüştür.⁵⁴ Ayşe Hanım'ın muhallefâtında yer alan giyim-kuşam eşyaları da bu ifadeyi doğrular nitelikte geleneksel karakterdedir. Diğer eşya türlerine nazaran kıyafetler muhallefâtlarda listenin başında kaydedilirdi, burada da tercih bu yönde olmuştur. Muhallefâta doğru tabirle, "küçük bir kumaş adları sözlüğü oluşturacak miktarda giyim kuşam eşyası"⁵⁵ bulunmakta, kıyafetler önemli bir yekûn tutmaktadır. Ayşe Hanım'ın giyim-kuşamı canlıdır, nitekim kumaşların önünde zikredilen yer isimleri ticarî bir hareketlilik gösterir. Onun giyim-kuşamında Avrupaî kıyafetlerin yer

⁵² Tülay Artan, "18. Yüzyıl Başlarında Yönetici Elitin Saltanatının Meşruiyet Arayışına Katılımı", *Toplum ve Bilim*, 1999. 83, s. 306.

⁵³ Dolayısıyla tereke yekûnu, Ayşe Hanım'ın servetinin ancak bir kısmını aktarmaktaydı. Nitekim bireysel servetin büyüklüğünü belirleyen önemli kalemlerden biri olan gayrimenkuller muhallefâta yer almamaktadır.

⁵⁴ Sevgi Gürtuna, "Klasik Dönemde Osmanlı Kadınının Giyim Tarzı", *Türkler Ansiklopedisi*, Ankara 2002, C. XI, s. 1786.

⁵⁵ Kenan Yıldız, "Sanatkâr Bir Devlet Adamından Geriye Kalanlar: Esad Muhlis Paşa'nın Terekesi", *Yavuz Argıt Armağanı*, Haz. Mustafa Birol Ülker, Kocaeli 2012, s. 241.; Terekede çeşitli türlerde 113 top kumaş bulunmaktadır. *TSMA.d*, 243, s. 29-30.; Türkçede kullanılan 650 adet kumaş ismi için bkz. Mine Esiner Özen, "Türkçede Kumaş Adları", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, C. 33, s. 291-340.

almadığı, tamamen geleneksel kıyafetlerin bulunduğu görülür. Kıyafetlerin bir kimlik ifadesi olması itibarıyla, yabancı kıyafetlerin benimsenmesinin diğer tüketim eşyalarının kabul görmesinden sonra gerçekleşmesi olağandır.

İnsanlar vücutlarını saran ya pamuklu ya da ipekten gömlekler⁵⁶ (37 adet) giyerlerdi. Gömlek ile şalvar arasına beli sıkı tutmak için sarılan uzun ve dar kumaş olan kuşak⁵⁷ (15 adet) ve uçkur (51 adet) bağlanırdı. Hem erkeklerin hem kadınların giydiği bol ağırlı geniş üst donu olan şalvar⁵⁸ (41 adet) vücudun üst kısmına giyilirdi. Bunların üzerine giyilen entari⁵⁹ (71 adet) ise, evde giyilenler arasında en fazla göze çarpan kıyafetti.

Hem erkek hem kadınlar, entarinin ve şalvarın üzerine soğuktan korunmak amacıyla, giyen kişinin zenginliğinin ve zarafetinin göstergesi olarak kaftan⁶⁰ (4 adet) giyerlerdi. Ayşe Hanım'ın, kadınların sokağa çıkarken giydikleri vücudu gizleyen geniş bir giysi olan ferace (9 adet) de giydiği anlaşılır, muhtemelen ellerini yenlerinin içine sokardı.⁶¹ Isınma ihtiyacının yanı sıra lüks tüketim mallarından birini teşkil eden bol çeşitte ve her biri servet değerindeki kürkleri bulunmaktaydı. Öyle ki, Ayşe Hanım'ın muhallefâtında samur ve elma (tilki) kürkleri gibi değer sıralamasında üst sırada yer alan 11 adet pahada ağır kürkler bulunmaktadır.⁶² Genellikle ata binildiği zaman giyildiği için bu adı almış olan çok bol ve geniş cüppe anlamındaki binişten⁶³ 39 adet bulunmaktadır. Isıtma araçlarının sınırlı etkisi nedeniyle zengin evlerin

⁵⁶ Gömlekler ayak bileklerine kadar iner ve bedenın üst kısmını örterdi. Reşat Ekrem Koçu, *Süsleme Sözlüğü*, Ankara 1967, s. 125.

⁵⁷ Koçu, *a.g.e.*, s. 160-161.

⁵⁸ Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, Ankara 1993, C. III, s. 307.

⁵⁹ Koçu, *a.g.e.*, s. 102-103.

⁶⁰ Koçu, *a.g.e.*, s. 137-138.

⁶¹ Koçu, *a.g.e.*, s. 108-109.

⁶² Giysiler için kullanılan en kıymetli kürkler yaklaşık değer sıralaması ile siyah tilki, Sibiryâ gri sincabı, samur, elma yanağı, vaşak, zerdava ve kakum idi. Filiz Karaca, "Kürk", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Ankara 2002, C. 26, s. 568-570.; Ayrıca kürklerin muhafazası için kullanılan 8 adet de kürk kabına sahiptir.

⁶³ Koçu, *a.g.e.*, s. 39.

sakinleri bile, evin içinde genellikle hırka (10 adet), yelek (2 adet) ve içlik (1 adet) giyerlerdi. Hanımlar günlük elbiseleriyle başlarına çiçek motifli yazma yemeni⁶⁴ (174 adet) bağlarlar, saçlarını bu yemeninin içine alırlardı.

19. yüzyıla kadar Osmanlı evlerinde bugünkü anlamda mobilya diye nitelenebilecek çok az eşya vardı. Ev eşyalarını çeşitli başlıklar altında gruplara ayırdığımızda, ilk olarak zeminden başlayarak odaların taban döşemelerinde kullanılan mefruşat türlerini ele almamız gerekir. Ayşe Hanım'ın terekisinde bulunan kilim (19 adet), hasır (50 adet), seccade⁶⁵ (30 adet) ve ihram⁶⁶ (17 adet) vb. geleneksel zemin döşemeleri Osmanlı maddi kültürünün başında gelir. Bunlar odaların tabanını örtmek ve odaların ısılarını korumak gibi gereksinimleri yerine getirmişlerdir.

Evlerin temel ihtiyaçları arasında yer alan oturma takımları, terekede uzun bir eşya öbeği meydana getirmiştir. Bunlar minder, şilte ve mak'ad başta olmak üzere odalarda bulunan çeşitli eşyalardır. Bu eşyalar, bir sedirin oturma grubunu meydana getirdiklerinde, ahşap döşeme üzerine ilk olarak minderler⁶⁷ (238 adet) konulurdu. Minderlerin üzerine pamukla doldurulmuş şilteler⁶⁸ (123 adet), bunların üstüne de kumaş örtü olarak tarif edilebilecek mak'adlar⁶⁹ (166 adet) yerleştirilirdi.

Oturma takımları dışında perdeler, yağlıkçı eşyaları denilen banyo malzemeleri (havlu, peşkir, peştamal, pûşîde, makrame), aynalar, buhurdan ve gülabdanlar, bohça/boğça ve anbarlar Osmanlı kültürünün ev yaşamıyla ilgili diğer eşyalarını oluştururlar. Terekede, yağlıkçı

⁶⁴ Koçu, *a.g.e.*, s. 246-247.; Abdülaziz Bey, *Osmanlı Adet, Merasim ve Tabirleri*, Haz. Kâzım Arısan-Duygu Arısan Günay, İstanbul 2023, s. 244.

⁶⁵ Günümüzde seccade kelimesi namazlık anlamında kullanılmaktadır. Terekede *Banalukakârî çuka seccade, sûzenî işleme bez seccade, müstamel şal seccade, Lehkârî kılabdan işleme canfes seccade, pul işleme atlas seccade, deve tüyü seccade, Mardinkârî seccade ve düz seccade* olmak üzere pek çok çeşidi bulunmaktadır.

⁶⁶ Pakalın, *a.g.e.*, C. II, s. 39.

⁶⁷ Ayrıca 4 adet minder yüzü ve 27 adet minder yastığı bulunmaktadır.

⁶⁸ Ayrıca 100 adet şilte yüzü bulunmaktadır.

⁶⁹ Mak'ad, minder üzerine serilen çuha veya çeşitli kumaşlardan yapılma ön kenarı saçaklı örtüdür. Pakalın, *a.g.e.*, C. II, s. 393.

esnafının dükkanlarında bulunan havlu (26 adet), hâvî⁷⁰ (36 adet), makrame⁷¹ (81 adet), peşkir⁷² (14 adet), peştamal⁷³ (1 adet), pûşîde (9 adet) ve fûta⁷⁴ (1 adet) bulunmaktadır. Ayşe Hanım muhtemelen gözyaşı, el ve burun silmeye ihtiyaç duyması durumuna karşı yanında yağlık ve çevre olarak kayıtlı işlemeli mendiller⁷⁵ (40 adet) taşımaktaydı. Kıyafetlerini ve çeşitli eşyalarını muhafaza etmek için de çok sayıda bohçaya⁷⁶ (82 adet) sahipti. Ayşe Hanım'ın sahip olduğu bohçaların zenginliğin göstergesi olan ağır kumaştan imal edildiği görülmektedir.

Ayşe Hanım'ın muhallefâtının içerisinde önemli bir yer kaplayan menkul mallardan biri de ahşap işçiliğine dayalı mobilyalardır. Bu eşyaların başında gelen ve çok çeşitli alanlarda kullanılan iskemleden 9 adet bulunmaktadır.⁷⁷ Osmanlı kültürüne özel bir eşya olan ve giysi, çamaşır, kumaş, takı gibi değerli eşyaları saklamak için kullanılan sandıktan 25 adet mevcuttur. İçinde ufak tefek eşyaların saklandığı genellikle sanatkârane özellikte olan çekmecelerden ise 4 adet vardır. Ayşe Hanım altın ve gümüş paralarını saklamak için 3 adet keseye de sahiptir. 19. yüzyılın sonunda Osmanlı evlerine giren ve yaygınlaşan, Batı kültürüne ait sehpadan 1 adet bulunmaktadır. Osmanlılarda önemli bir yeri olan ve güzel kokuları ile insanları cezbeden 2 adet gümüş buhurdan ve 4 adet gümüş gülabdan da onun eşyaları arasındadır.⁷⁸ Buhurdanları

⁷⁰ Kayıtlarda genellikle havlu, peştamal, gömlek gibi eşyalarla birlikte geçen anlamını tam olarak bulamadığımız hâvînin, havlu veya havlu türü bir eşya olması muhtemeldir.

⁷¹ Pakalın, *a.g.e.*, C. II, s. 393-394. Muhallefâtta *şerbet makramesi*, *dülbend taam makramesi*, *kahve makramesi* olarak geçen bu eşyanın şerbet ve yemeklerin üzerine örtülen örtü olduğu görülmektedir.

⁷² Ayşe Hanım'a ait 14 adet peşkirin yarısı işlemeli ve düz olarak belirtilen berber peşkiridir. Pakalın, *a.g.e.*, C. II, s. 773.

⁷³ Bele bağlanan ve vücudun belden aşağı kısmını örten bez. Koçu, *a.g.e.*, s. 191.

⁷⁴ Bele bağlanan ipek peştamal. Koçu, *a.g.e.*, s. 119.; Pakalın, *a.g.e.*, C. I, s. 637.

⁷⁵ Koçu, *a.g.e.*, s. 172.

⁷⁶ Basmadan veya çeşitli kumaşlardan değirmi olarak yapılan, içine çamaşır ve başka eşyalar da konan, dört ucu bir yere getirilerek bağlanan büyük bir sargıdır.

⁷⁷ Pakalın, *a.g.e.*, C. II, s. 84.; Oturmak veya sini yerleştirmek dışında iskemlenin farklı kullanım alanları vardır. Örneğin, hoşafın içiminde sedirden aşağı inmeyi gerektirmeyen hoşaf iskemlesinden terekede 4 adet bulunmaktadır.

⁷⁸ Buhurdan ve gülabdanların halk kesimi için pahalı ve lüks kaldığı daha çok zenginlerin evini süslediği ifade edilir. Fatih Bozkurt, *a.g.t.*, s. 308.

odaları tütsülemek, hoş koyu yaymak için; gülabdanları ise misafirlere gülsuyu ve kolonya ikramında kullanmış olmalıdır. Temizlikle ilgili ev eşyaları olan leğenden 15 adet, ibrikten 14 adet, güğümden 4 adet ve hamam taslarından 7 adet mevcuttur.

Osmanlı toplumunun maddi kültürü ve tüketim alışkanlıklarında yaşanan değişimleri gösteren aynaları bu dönemde sıradan insanlar dahi kullanmaktadır.⁷⁹ Ayşe Hanım'ın gündelik hayatında ayna (4 adet) kullandığı ve aynalara ilgi gösterdiği açıktır. Lüks mal kategorisine dahil edebileceğimiz eşya olan dürbünlerden gümüş boğmalı 4 adet bulunmaktadır. Dürbünlerin ne için kullanıldığı belirtilmemiştir ancak avcılıkta veya seyir amaçlı kullanıldığı düşünülebilir.

Her evin temel ve zorunlu ihtiyaçlarının başında yatak takımları (yorgan, çarşaf, baş ve yüz yastıkları) gelmektedir. Her gece serilip sabah toplanan yorgan, döşek, çarşaf ve diğer eşyaların (mutfak eşyaları vb.) muhafaza edilmesinde kullanılan anbar muhallefâtta ağaç anbar kaydıyla 8 adet bulunmaktadır.⁸⁰ Çeşitli cins, kumaş, renk ve kıymette olduğu belirtilen yorgandan 106 adet, çarşaftan⁸¹ ise 17 adet mevcuttur. Daha büyük miktarlarda bulunan yastıktan 1.034 adet; yastık kılıfından 94 adet ve yastık yüzünden de 54 adet bulunmaktadır. Fatih Bozkurt, yastık çeşitliliğinin fazlalığını, Osmanlı maddi kültürünün zenginliğiyle ifade etmektedir.⁸²

Teknolojinin olmadığı veya kısıtlı olduğu yüzyıllarda evlerin ısıtılması ve aydınlatılması amacıyla birtakım eşyalar kullanılmıştır. Örneğin terekede kapı ve pencere perdeleri şeklinde kayıtlı olan perdeler (120 adet), odaların ısı yalıtımı için de kullanılmıştır. Osmanlı evlerinde en başta gelen aydınlatma araçlarından biri olan şamdandan⁸³ 13 adet

⁷⁹ Fatih Bozkurt, a.g.t., s. 308-310.

⁸⁰ Muhallefâtta bunların kullanım alanlarına dair bir bilgi bulunmamaktadır. Kullanım alanları için bkz. Nermin Genç, a.g.m., s. 80, 91-92.

⁸¹ Filiz Çağman giysi olarak kullanılan çarşafın başlangıç tarihini 1872'den sonrası için vermektedir. Bu durumda Ayşe Hanım'ın muhallefâtındaki çarşafların yatak örtüsü anlamında kullanıldığı açıktır. Filiz Çağman, *Çağlarboyu Anadolu'da Kadın: Anadolu Kadınının 9000 Yılı*, İstanbul 1993, s. 256.

⁸² Fatih Bozkurt, a.g.t., s. 301.

⁸³ Pakalın, a.g.e., C. III, s. 307-308.

bulunmaktayken, fânûstan⁸⁴ 8 adet ve avizeden⁸⁵ 1 adet bulunmaktadır. Fatih Bozkurt, şamdan kaydını içeren terekelerden yola çıkarak 1785-1825 aralığında sıradan bir İstanbullunun öldüğünde ortalama iki şamdan sahibi olduğu sonucuna ulaşmıştır.⁸⁶ Avizenin bulunması büyük bir salonun ve misafirlerin kabul edildiği geniş bir mekânın bulunduğunu göstermektedir. Ayşe Hanım'ın muhallefâtında ortalamanın üzerinde aydınlatma araçları olması gün aydınlığının sona ermesine rağmen ev hayatının devam ettiğini gösterir.

Maddi kültürdeki değişimi gözlemlediğimiz önemli eşyalardan biri de mutfak kap-kacaklarıdır. Ayşe Hanım'ın terekesi tamamen geleneksel kap-kacaklarla doludur, çatal ve bıçak gibi batılı tarzda eşya yoktur. Tas çeşitleri, sahanlar, tencereler, kaseler, tabaklar, tepsiler ve diğer eşyalar geleneksel bir evin mutfağını oluştururdu. Buna göre Ayşe Hanım 2 adet tencere, 65 adet sahan ve 12 adet su tasına sahipti. Ayrıca 149 adet tabak, 21 adet sofras⁸⁷, 52 adet kâse, 35 adet tablas⁸⁸, 28 adet kavanoz⁸⁹, 20 adet imâme⁹⁰, 3 adet cam bardak, 1 adet kaşık, 1 adet karlık, 1 adet tepsi ve 1 adet şişeye sahipti.

Osmanlılar köklü bir kahve kültürüne sahipti. Yemek çoğu zaman ortadaki kaplardan yenirdi, sadece kahve ayrı içilirdi. Bu nedenle kahvenin etrafında çok çeşitli kullanım eşyaları oluşmuştur. Kahve pişirmek için su koymaya yarayan sim kahve ibriğinden 7 adet, sim kahve

⁸⁴ Şamdanların rüzgârdan ve dış etkenlerden sönmesini önleyen koruyucudur. Pakalın, *a.g.e.*, C. II, s. 307-308.

⁸⁵ Avize, çok az kişinin sahip olduğu lüks bir tüketim aracıdır.

⁸⁶ Fatih Bozkurt, *a.g.t.*, s. 318.

⁸⁷ Osmanlılar masayı bilmiyorlardı, yere çoğunlukla deriden yapılan ve sofraya denen bir tepsi koyup onun üstünde yemek yiyorlardı.

⁸⁸ Madenden veya tahtadan yapılan elde veya baş üstünde taşınan tepsidir. Pakalın, *a.g.e.*, C. III, s. 370-371.

⁸⁹ Muhallefâtta *Peçkârî*, *Fağfûrî*, *Saksonya* şeklinde yapıldığı yer ile kaydedilen kavanozların pek çok çeşidi bulunmakta ise de bunların kullanım amaçları belirtilmemiştir.

⁹⁰ İmâme bütün içmeye mahsus çubukların üst ucuna takılan kehribâdan veya çeşitli maddelerden yapılan ağızlığıdır. Zeynep Altuntaş, *19.yy'ın İlk Yarısında Kadın Terekelerine Göre İktisâdî ve İçtimâî Hayatı*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2004, s. 131-132.; Ayşe Hanım kehribâdan ve elmasan yapılan pahalı imâmelere sahipti.

kutusundan 1 adet ve sim kahve askısından 2 adet bulunmaktaydı. Kahve içilen fincanların sıcaklığından elin yanmaması için fincanı içine koyarak tutmaya yarayan kahve fincan zarflarından 34 adet bulunmaktaydı ki, Ayşe Hanım bu zarfların pahalı cinslerine sahipti.⁹¹ Muhallefâtta çok sayıda kahve malzemesinin bulunması, evde kahve tüketiminin fazla olduğunu ve ayrıca misafirlere de ikram edildiğini göstermektedir.

Muhallefat kayıtları kadınların ziynetleri konusunda da kaynak oluşturur. Kadınların bıraktığı miraslarda her zaman mücevherat yer almamasına rağmen, Ayşe Hanım'da bu lüks tüketime rastlanır. Tabi ki Ayşe Hanım'ın sıradan bir Osmanlı kadını olmadığı, sadrazamlık yapmış bir Paşa hanımı olması göz ardı edilmemelidir. Sevilen ziynet eşyaları arasında yer alan, sadece altından yapılarak çift olarak satılan bilezikten⁹² muhallefâtta iki çift elmas başlı altın bilezik bulunmaktadır. Hâli vakti yerinde olan Ayşe Hanım muhallefâtında kıymetli taş olarak nitelendirebileceğimiz 107 adet inciye ve bir eşyayı nitelemeden düz olarak kaydedilen elmas, zincir ve zihgire de sahipti. Ayrıca, Ayşe Hanım değeri binlerce kuruş olan iki adet gümüş ve bir adet sade olmak üzere 3 adet kutu da kutuya da sahipti. Bu eşyalar hâli vakti yerinde bir kadının kullandığı mücevherler konusunda bir ölçüde fikir sahibi olmamızı sağlayabilir.

Konak ve hanelerin tabîi bir ihtiyacı ve gündelik yaşamın bir parçası olan saatler hanelerin başlıca ziynetiydi. Ayşe Hanım'ın sahip olduğu saatler arasında *Aşağıkârî direkli Fars saat, Pariskârî helâlî saat, pırlanta elmaslı ve köstekli iki yüzlü altın koyun saat, helâlî asma çalar saat, minalı altın saat, teşrih İngilizkârî çekmece saat, mermer takımlı çekmece saat* gibi pahalı saatler bulunmaktaydı. Bu saatlerin dışında bir adet üstte taşınan altın köstek saat bulunmaktaydı.⁹³ Ayşe Hanım'ın

⁹¹ Abdülaziz Bey, *a.g.e.*, s. 227.

⁹² Suraiya Faroqhi, *Osmanlı Kültürü ve Gündelik Yaşam: Ortaçağdan Yirminci Yüzyıla*, Çev. Elif Kılıç, İstanbul 2011, s. 137.

⁹³ Gündelik yaşamın bir parçası olarak Osmanlı toplumunda kullanılan saat çeşitleri için bkz. Abdülaziz Bey, *a.g.e.*, s. 224-227.; Fatma Müge Göçek, Osmanlı maddi kültürünün 18. yüzyıldan itibaren Batının etkisinde değiştiğini iddia eden eserinde, saatleri Osmanlı toplumunun yaşam tarzını Batılı formda değiştiren bir eşya olarak kabul etmektedir. Fatma Müge Göçek, *Burjuvazinin Yükselişi*

muhallefâtında padişah II. Mahmud'un Yusuf Ziya Paşa'ya verdiği "tepesi ve kabzası elmas ile mezîn minakârî altın hançer ile tepesi bir kebir zümrüt vesâir roza elmas ile murassa minakârî altın hançer" şeklinde kayıtlı iki adet hançer de bulunmaktaydı.

Muhallefat kaydı içerisinde, mal dökümleri arasına dahil edilen ve önemli bir yere sahip olan kitaplara çok az rastladık. Buna göre, dua kitabı olan "En'âm-ı Şerîf"⁹⁴ vesair kütüb cild" başlığı altında kayıtlı altı cilt kitap, bir cilt Abdullah bin İlyas hattıyla muharrer vezîri kıt'a Mushâf-ı Şerîf ve bir cilt İbrahim Fehmi hattıyla muharrer En'âm-ı Şerîf bulunmaktadır.⁹⁵ Ayrıca Ayşe Hanım 5 adet kuş kafesi, 5 adet hokka, 5 adet yelpaze, 4 adet şemsiye, 2 adet çelenk⁹⁶, 2 adet sandalet, 1 adet camlı balıklık, 1 adet orak, 1 adet süzgülü ve 1 adet destâra (sarı) da sahiptir.

Sonuç

Ayşe Hanım'a ait incelenen bu muhallefât ile onun hayatı, toplumdaki konumu, sosyo-kültürel ve ekonomik durumu hakkında bilgi sahibi olunarak, 18. yüzyılın ikinci yarısında doğmuş ve 1812 yılına kadar yaşamış, Osmanlı seçkin sınıfına mensup bir kadının yaşam tarzına dair

İmparatorluğun Çöküşü: Osmanlı Batılılaşması ve Toplumsal Değişme, Ankara 1999, s. 234-237.; Donald Quataert bu kabule karşı çıkarak Batı menşeli saatlere sahip olmanın, eşya sahiplerinin Batılılaşması anlamına gelmediğini açık bir şekilde gösterdiğini ifade etmektedir. Donald Quataert, *Tüketim Araştırmaları ve Osmanlı İmparatorluğu Tarihi 1550-1922*, Çev. Tanju Günseren, İstanbul 2020, s. 13-14.

⁹⁴ Kur'an-ı Kerim'e verilen hürmet doğrultusunda seçili ayet ve dualardan oluşan En'âm-ı Şerîf gibi sanatlı yazmalar olan dua kitapları İslam kültür ve medeniyetinde önemli ve geniş bir yere sahiptir. Emin Işık, "En'âm Sûresi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 1995, C. 11, s. 169-170.

⁹⁵ Orlin Sabev, Müslümanların terekelerinde bulunan kitapların genelde listenin en başına kaydedildiğine bu kaydın ise Müslümanların kitaba verdikleri değer bir göstergesi olduğunu ifade eder. Orlin Sabev, "Okuyan Taşralı Bir Toplum: Rusçuk Müslümanlarının Kitap Sevgisi (1695-1786)", *Balkanlar'da İslam Medeniyeti Uluslararası Üçüncü Sempozyum (Bükreş, Romanya/1-5 Kasım 2006) Tebliğleri*, İstanbul 2011, s. 575. Ancak bu ifadenin tam aksine Ayşe Hanım'ın kitapları muhallefât listesinin en sonunda yer almaktadır.

⁹⁶ Kadınların başlarına taktıkları genellikle mücevherli sorguç. Koçu, *a.g.e.*, s. 69-70.

somut veriler elde edilmiştir. 20.140,651 akçe/167.838,5 kuruş değerindeki muhalefât listesinin büyük bölümü kıyafet, mobilyalar, hamam eşyaları ve mutfakla ilgili olan gündelik eşyalar başta olmak üzere, ölen kişinin sağlığında sahip olduğu şahsî eşyalardan oluşmaktadır. Onun sahip olduğu bu eşyalar toplam mal varlığının önemli bir bölümünü meydana getirir. Ancak malvarlığının asıl kısmını hançerler, imâme, kürk, zarflar, saatler ve mücevherat gibi değeri yüksek eşyalar oluşturmaktadır.

Osmanlı maddi kültüründe değişimi simgeleyen bazı eşyalar, Ayşe Hanım'ın muhalefâtında yer almaktadır. Bu eşyalar arasında mutfak bölümünde Saksonya ve Fağfûrî tabak, Saksonya kâse, kahve takımları, cam su bardağı gibi Avrupa tarzı eşya ve araçlar kullanılırken diğer odalarda ise sehpa, endam aynası, avîze, şamdân ve saat gibi alafranga eşyalar kullanılmıştır. Muhalefâtında günlük kullanılan geleneksel giysilerin yanı sıra çok sayıda pahalı kürk ve şallar da bulunmaktadır. Ayrıca oda ve mutfak eşyalarının da bir hayli fazla olduğunu görürüz. Her kadında olduğu gibi Ayşe Hanım'ın da evin tertibine önem verdiği, muhalefâtında bulunan eşyalardan anlaşılabilir. Bu eşyalar arasında birçok ayna, saat, perde, sandık, avîze ve şamdan gibi türler bulunmaktadır. Muhalefâtında kuş kafesi ve balık akvaryumunun bulunması onun evcil hayvanlara sahip olduğunu göstermektedir.

Ayşe Hanım'ın evin güzel kokmasını sağlayan genellikle zengin kişilerin evinde bulunan buhûrdân ve gülâbdâna sahip olması onun gelir durumunun iyi olduğunu göstermektedir. Ayrıca fânûs, avîze ve şamdan gibi o dönemin aydınlatma araçlarının yoğun kullanımı da onun gelir durumunun yüksek olduğunu gösteren eşyalardandır. Ayşe Hanım'ın dikkat çeken eşyalarından biri de kumaşlardır, bu kadar çok ve çeşitli kumaş cinslerinin bulunması onun maddi gücünü ve o dönemde bir Osmanlı seçkin kadınının hangi kumaşlara rağbet ettiğini göstermesi bakımından oldukça önemlidir.

19. yüzyılda Osmanlı maddi kültüründe önemli değişimler yaşanmıştır. Nitekim özellikle bu yüzyılın ikinci yarısından itibaren batılı kültür araçlarının sayısı artmıştır. Ayşe Hanım'ın muhalefâtında da batılı maddi kültür eşyaları kullanılmakla beraber, geleneksel maddi kültür eşyalarının çok daha fazla kullanıldığı görülmektedir. Osmanlı maddi kültür unsurlarını yansıtmaları bakımından önemli olan bu defter ve

belgelerden, eğitim ve kültür durumu, mutfak, banyo, kıyafet, yiyecek kültürü, süslenme anlayışı gibi pek çok konuda fikir sahibi olunabilir.

Ayşe Hanım'ın terekesindeki mal varlığının çokluğu ve değerleri göstermektedir ki, sâbık sadrazam Yusuf Ziya Paşa müsadereden korunmak için mallarını zevcesine devretmiştir. Bu iddiayı kuvvetlendiren birkaç delil bulunmaktadır. III. Selim ve II. Mahmut'un Yusuf Ziya Paşa'ya verdikleri murassa hançerler Ayşe Hanım'ın muhallefâtından çıkmıştır. Ayrıca Ayşe Hanım'ın muhallefâtı Yusuf Ziya Paşa'nın 32.622,5 kuruş tutarındaki servetinin beş katından fazladır. Ayşe Hanım'ın 167.838,5 kuruş tutarındaki serveti 1785-1875 yılları arasında İstanbul'da diğer kadın terekeleriyle karşılaştırıldığında varlıklı diye nitelendirilen kadınların dahi oldukça üzerindedir. Bu itibarla Ayşe Hanım zengin bir kadındır ayrıca bu zenginliğinin babasından veya kendi mesleği olan hamam ustalığından geldiğine dair bir bilginin de bulunmaması malların emin ellere kaydırılması iddialarını güçlendirmektedir. Ayşe Hanım'ın muhallefâtına el konulması Yusuf Ziya Paşa'nın müsaderesinin bir devamı olarak da değerlendirilebilir. Zira her iki müsadere arasında çok kısa bir zaman vardır. Çocukların erken yaşta ölmesiyle ortada varis kalmaması ve Yusuf Ziya Paşa'nın da 1812'de sürgünde olması nedeniyle devlet, Ayşe Hanım'ın ölümüyle birlikte muhallefâtının tamamına el koymuştur. Hülâsa, Ayşe Hanım'ın malvarlığının doğrudan hazineye devredilmesi ele alınan bütün bu sebeplerden kaynaklanmaktadır.

Ayşe Hanım'ın taşınmaz mal varlıklarına muhallefâtta yer verilmemiş, bu varlıklar arşiv belgelerinin yardımıyla ortaya çıkarılmıştır. Bu çalışmayla, arşiv kaynaklarına dayanarak Ayşe Hanım'ın hayatına ve hususi yaşamına dair detaylar meydana çıkarılarak, muhallefât ve biyografi çalışmalarına katkı sağlanmıştır.

Kaynakça

Arşiv Kaynakları

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA).

Bâb-ı Asafî. Mektubî Kalemi (A.İMKT.): 2408/42.

Bâb-ı Defterî. Darphane Tahrirat Kalemi (D.DRB.THR): 6/46.

Cevdet Tasnifi. Dahiliye (C.DH): 135/6712.

Cevdet Tasnifi. Evkaf (C.EV): 99/4924, 99/4925, 113/5635, 117/5850, 159/7918, 660/33299.

Hatt-ı Hümayûn (HAT): 200/10222, 201/10276, 252/14325, 629/31104, 963/41246.

Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi. Defter (TSMA.d): 243, 2285, 7040, 9975.

Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi. Evrak (TSMA.e): 33/61, 236/16, 299/12, 359/25, 405/42, 491/16, 549/29, 550/98, 550/99, 550/100, 860/28, 924/98, 1268/83, 1303/71, 1312/30.

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi (VGMA), Defter/Sayfa/Sıra

Ayşe Hanım'a Ait Şahsiyet Kaydı, 159/46/397.

Ayşe Hanım Vakfı Vakfiyesi, 578/290-292/104.

Ayşe Hanım Vakfı'na Ait Atik Esas Kaydı, 493/162/130.

Maadin Emîni, Erzurum ve Trabzon Eyaletleri Valisi Hacı Yusuf Ziya Paşa'nın Vakfiyesi, 1635/24/2.

Yusuf Ziya Paşa Vakfı'na Ait Atik Şahsiyet Kaydı, 493/163-164/0.

Yusuf Ziya Paşa Vakfı'na Ait Vakfiye, 578/288-290/103.

Yusuf Ziya Paşa Vakfı'na Ait Vakfiye, 579/49/28.

Yusuf Ziya Paşa Vakfı'na Ait Zeyl Vakfiye, 579/54/30.

Yazma Eserler

Süleymaniye Kütüphanesi, Giresun Yazmalar (113/3), Ayşe Hanım Vakfiyesi Sûreti, 1208 (1793-1794), s. 34-39.

Kitap ve Makaleler

Abdülaziz Bey, *Osmanlı Âdet, Merasim ve Tabirleri*, Haz. Kâzım Arısan ve Duygu Arısan Günay, İstanbul 2023.

Ahmet Cevdet Paşa, *Tarih-i Cevdet*, Haz. Sadık Emre Karakuş-Murat Babuçoğlu, IX. Cilt, Ankara 2017.

Altuntaş, Zeynep, *19. yy'ın İlk Yarisında Kadın Terekelerine Göre İktisâdi ve İçtimâî Hayatı*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2004.

Argıt, Betül İpşirli, "XVIII. Yüzyılın İlk Yarisında Üsküdar'da Yaşayan Kadınların Maddî Durumları ve Gündelik Hayatları", *Uluslararası Üsküdar Sempozyumu VI Bildiriler*, 6-9 Kasım 2008, Ed. Coşkun Yılmaz, S. II, s. 417-428.

Artan, Tülay, "18. Yüzyıl Başlarında Yönetici Elitin Saltanatının Meşruiyet Arayışına Katılımı", *Toplum ve Bilim*, 1999. S. 83, s. 292-322.

Baraz, Mehmed Rebiî Hatemi ve Zeynep Demircan, *Çengelköy'de Tarih*, İstanbul 2004.

Beydilli, Kemal. "Yûsuf Ziyâ Paşa". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. C. 44, s. 34-37, İstanbul 2013.

Bilgin, Arif ve Fatih Bozkurt, "Bir Mali Gelir Kaynağı Olarak Vârissiz Ölenlerin Terekeleri ve Beytümâl Mukataaları", *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* (20) 2010/2, s. 1-31.

Bilgin, Sait, *Dünden Bugüne Keban*, İstanbul 2007.

BOZKURT, Fatih, *Tereke Defterleri ve Osmanlı Maddî Kültüründe Değişim (1785-1875 İstanbul Örneği)*, Basılmamış Doktora Tezi, Sakarya 2011.

Bozkurt, Fatih, "Osmanlı Dönemi Tereke Defterleri ve Tereke Çalışmaları". *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi (TALİD)*, 11/22 (2013), s. 193-229.

Bozkurt, Nebi, "Şamdan", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. C. 38, s. 328-330. İstanbul 2010.

Bölükbaşı, Ömerül Faruk, "Guruş". *Eİ3, The Encyclopaedia of Islam Three*, Ed. Kate Fleet vd. Leiden 2019, s. 55-56.

Cezar, Yavuz, "Bir Âyanın Muhallefâtı, Havza ve Köprü Kazaları Âyanı Kör İsmail-Oğlu Hüseyin Müsadere Olayı ve Terekenin İncelenmesi", *Belleten*, 41/161 (1977), s. 41-78.

Çağman, Filiz, *Çağlarboyu Anadolu'da Kadın: Anadolu Kadınının 9000 Yılı*. İstanbul 1993.

Ertuğ, Necdet (ed.), *İstanbul Tarihi Çeşmeler Külliyyatı*, I. Cilt, İstanbul 2006.

Faroqhi, Suraiya, *Osmanlı Kültürü ve Gündelik Yaşam: Ortaçağdan Yirminci Yüzyıla*, çev. Elif Kılıç, İstanbul 2011.

Genç, Nermin, "19. Yüzyıl Osmanlı Maddi Kültürü Üzerine Bir İzlenim: Nurtâb Kadınefendi'nin Muhallefâtı", *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, 44 (2020), s. 71-138.

Göçek, Fatma Müge, *Burjuvazinin Yükselişi İmparatorluğun Çöküşü: Osmanlı Batılılaşması ve Toplumsal Değişme*, Ankara 1999.

Gürtuna, Sevgi, "Klasik Dönemde Osmanlı Kadınının Giyim Tarzı", *Türkler Ansiklopedisi*, XI. Cilt, Ankara 2002.

Halaçoğlu, Yusuf, "Dellâl", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 9, s. 145-146, İstanbul 1994.

Haskan, Mehmet Nermi, *İstanbul Hamamları*, İstanbul 1995.

Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmânî*, "Yusuf Ziyaeddin Paşa", Haz. Nuri Akbayar, İstanbul 1996.

Sabev, Orlin, "Okuyan Taşralı Bir Toplum: Rusçuk Müslümanlarının Kitap Sevgisi (1695-1786)", *Balkanlar'da İslam Medeniyeti Uluslararası Üçüncü Sempozyum (Bükreş, Romanya/1-5 Kasım 2006) Tebliğleri*, İstanbul 2011.

Şânî-zâde Mehmed Atâ'ullah Efendi, *Şânî-zâde Tarihi [Osmanlı Tarihi (1223-1237/1808-1821)]*, Cilt I, Haz. Ziya Yılmaz, İstanbul: Çamlıca Yayınları, 2008.

Işık, Emin, "En'âm Sûresi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 11, s. 169-170, İstanbul 1995.

Karaca, Filiz, "Kürk", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 26, s. 568-570. Ankara 2002.

Karahasanoğlu, Selim, "Osmanlı Uygulamasında Müsadere: Nevşehirli Damat İbrahim Paşa'ya Ait Tereke Zaptı Örneği", *1. Uluslararası Nevşehir Tarih ve Kültür Sempozyumu Bildirileri 16-19 Kasım 2011*, VII/179-205 (2012).

Koçu, Reşat Ekrem, *Türk Giyim Kuşam ve Süsleme Sözlüğü*, Ankara 1967.

Konyalı, İbrahim Hakkı, *Abideleri ve Kitabeleri ile Erzurum Tarihi*, İstanbul 1960.

Mehmed Es'ad Efendi, *Vak'a-nüvis Esad Efendi Tarihi: (Bahir Efendi'nin Zeyl ve İlaveleriyle) 1237-1241/1821-1826*, Haz. Ziya Yılmaz, İstanbul 2000.

Mütercim Ahmed Asım Efendi, *Âsım Efendi Tarihi*, Haz. Ziya Yılmaz, İstanbul 2015.

Morier, John Philip, *Mısır Seferinde Osmanlı Ordusu ile Altı Ay*, çev. Ömer Öztürk, İstanbul 2013.

Özer, Mine Esiner, "Türkçede Kumaş Adları", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, 33 (1980-1981), 291-340.

Pakalın, Mehmet Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, II. Cilt, İstanbul 1993.

Pamuk, Şevket, "Kuruş", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 26/458-459. Ankara 2002.

Tanişık, İbrahim Hilmi, *İstanbul Çeşmeleri II: Beyoğlu ve Üsküdar Cihetleri*, İstanbul 1945.

Toprak, Muhammet Bedrettin, *Osmanlı İstanbul'unda Demografi, Servet ve Eşitsizlik: 18. Yüzyıl Tereke Defterlerinden Bir Analiz*, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul 2022.

Quataert, Donald, *Tüketim Araştırmaları ve Osmanlı İmparatorluğu Tarihi 1550-1922*, Çev. Tanju Günseren, İstanbul 2020.

Yıldırım, Filiz, "Osmanlı İstanbulu'nda Kadın Terekeleri", *Tarihte Kadın*, Ed. Mehtap Nasıroğlu Aydın, İstanbul 2020.

Yıldırım, Selda, *Yusuf Ziya Paşa'nın Hayatı ve Yapmış Olduğu Eserler*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Elâzığ 2018.

Yıldız, Kenan, "Sanatkâr Bir Devlet Adamından Geriye Kalanlar: Esad Muhlis Paşa'nın Terekesi", *Yavuz Argıt Armağanı*, haz. Mustafa Birol Ülker, Kocaeli 2012.

Yıldız, Kenan (ed.), *Terekeler Neyi Derler? Miras Kayıtlarının İzinde Osmanlı Araştırmaları*, İstanbul 2003.

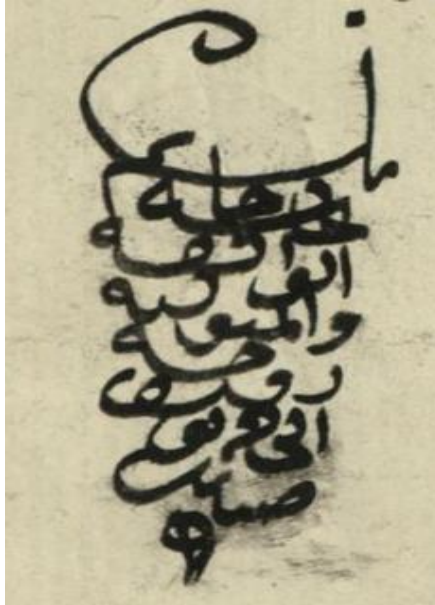
Wittman, William, *Osmanlı'ya Yolculuk (1799-1800-1801)*, çev. Belkıs Dişbudak, Ankara 2011.

EKLER

Ek 1. Ayşe Hanım'ın mührü (BOA, TSMA.e.860/28 (22 Recep 1214/20 Aralık 1799))

Ek 2. Vakıf mütevelliyesi Ayşe Hanım'ın imzası (BOA, C.EV. 113/5635 (7 Muharrem 1211/13 Temmuz 1796) Bende Ayşe Hanım el-vakıf ve'l-mütevellie zevce el-Hâc Yusuf Ziya Paşa)

Extended Abstract

Muhallefâts, which provide very important data for research on material culture and social life, are also among the indispensable sources of biographical Studies. Thanks to the information and data they contain, these sources provide valuable details that cannot be obtained from other sources. In this respect, muhallefât books, which shed light on different aspects of a person's life such as eating and drinking, dressing, reading and writing are special sources where many details are recorded without negligence.

This article is an example that brings together two main topics, each of which has been and is being examined in much larger studies: The nature and use of Ottoman women's probate records and the importance of probate records in biography writing. Indeed, when it comes to women's daily life, their economic power, their family status, and their position in society, the records of muhallefât are the primary source of reference. The spatial dimension of this study is the structure defined as a traditional Turkish or Ottoman house. The temporal dimension of this study is the structure defined as a traditional Turkish or Ottoman house. The temporal dimension of the study is a muhallefât from the early years of the 19th century, when a radical change began to take place in Ottoman society and especially in the lives of elite Ottomans.

The Topkapı Palace Museum Archive's catalog of books and documents (*TSMA.d* and *TSMA.e*) contains documents on the belongings of Grand Vizier Yusuf Ziya Pasha's (d.1817) wife Ayşe Hanım (d.1812), their types, quantities and values. This study, based on these documents, consists of two parts. The first part of the study aims to provide information about Ayşe Hanım's life and her immovable assets. In the second part, by examining various items such as clothes, furnishings, household items, kitchen utensils, jewelry, and books in Ayşe Hanım's muhallefât, we will try to identify clues about her financial status and consumption approach.

We don't have any information about the date of birth of Ayşe Hanım, the wife of Yusuf Ziya Pasha, whose father's name is mentioned as *el-Hâc Osman* in a court records. According to the information given in Şânîzâde's History, Ayşe Hanım died before Yusuf Ziya Pasha (27 December 1811-5 January 1812) when she was over sixty years old. In this respect, it is possible to guess that Ayşe Hanım was born before the 1750s. While the *Sicill-i Osmanî* states that Ayşe Hanım was buried in Selimiye, another source states that was buried in the Shah Sultan Tomb in Eyüp.

Ayşe Hanım and Yusuf Ziya Pasha had a son named Mehmed Sabit and two daughters whose names are unknown. There is no information on whether Ayşe Hanım and Pasha had any other children other than the

aforementioned children. Deceased in 1812, we can determine from the information in the endowments that all three of these children of Ayşe Hanım died before her and at a young age. In addition, the fact that there is no mention of Ayşe Hanım's heirs in the muhallefât record we examined confirms that they died before her.

Other bits of information about Ayşe Hanım's life can be found in archival documents, inscriptions and endowments. Accordingly, in the inscriptions on the Yusuf Ziya Pasha Mosque in Malatya and the Abdurrahman Gazi Tomb in Erzurum, as well as in her own foundation, we find Ayşe Hanım's name as Ayşe Hanım, the aunt of Yusuf Ziya Pasha. Sources agree that Ayşe Hanım was one of the masters of women's baths, a profession reserved for women. It is not known for certain when Yusuf Ziya Pasha married Ayşe Hanım, who had a profession reserved for women. It is not known for certain when Yusuf Ziya Pasha married Ayşe Hanım, who had a profession. However, it can be inferred from the power and mighty Pasha's preference for Ayşe Hanım that she was a woman with different characteristics. Şânîzâde writes that Ayşe Hanım served as a housekeeper in the harems of the great statesmen due to her proximity to the Kandilli Baths, and that she was famous for her chastity, having household management and family morals. He states that Yusuf Ziya Pasha's star shone brighter with his marriage to Ayşe Hanım and that her foot was auspicious for Pasha.

Although information about Ayşe Hanım's immovable assets cannot be found in the muhallefât records, it can be found in other archival documents. Accordingly, Ayşe Hanım owned a beach house (sahilhane) that had been granted to her. She also owned a mukataa in Harput and a share of a Bathhouse in Keban. In addition to these, Ayşe Hanım owned 9.5 bathhouse shares in the Keban mine. These shares were endowed to the masjid that Ayşe Hanım had built in Malatya under specified conditions. Ayşe Hanım built a mosque named Salavatiye in Malatya İsbozi (Aspuzu).

With the death of Ayşe Hanım, the daggers, jewelry and many other assets given to Pasha by the sultans were transferred to the Enderun. Yusuf Ziya Pasha's nineteen years of service as a mine supervisor was also reflected in Ayşe Hanım's estate. There are many gold, silver, ruby and emerald embroidered items in her estate. Kemal Beydilli interprets the fact that most of Pasha's property was registered in his wife's name as an attempt by an astute businessman to protect himself against confiscation.

According to the Sharia law of inheritance, the order in which the division of inheritance should start and the order in which the heirs should follow is determined by the Sharia law of inheritance. Accordingly, Ayşe Hanım's assets

were still transferred to the treasury, even though Yusuf Ziya Pasha was left behind. The fact that Pasha did not object to this situation was obviously due to his moderate temperament.

Ayşe Hanım's muhallefât is 20.140,651 akçe, i.e. 167.838,5 kurus. Deductions were made for some expenses. After deducting the expenses of 4.196 kurus for kalemîyye, 4.196 kurus for dellâliye and 7.726 kurus for gravestone, identified debts, boat and mâûne fees and portorage, totaling 16.118 kurus, her estate of 151.720,5 kurus was transferred to the Enderun.

In the Topkapı Palace Museum Archive's ledger numbered 2285, there is the actual estate of Ayşe Hanım. Yusuf Ziya Pasha's estate of 32.622,5 kurus is slightly more than 1/5 of Ayşe Hanım's estate. This is strong evidence that Yusuf Ziya Pasha had transferred his property to Ayşe Hanım in order to avoid confiscation.

Although the content of Ayşe Hanım's muhallefât does not fully reveal her wealth, it points to her worldly values, tastes and expectations. Below, the contents of Yusuf Ziya Pasha's wife Ayşe Hanım's estate, which was sold and recorded as income to the Enderun Treasury, are categorized according to their subjects and qualities. Accordingly, the 813 items and 4.121 pieces of property in Ayşe Hanım's estate are not categorized in any existing grouping, but are recorded in a consistent manner according to their types. Looking at the content of Ayşe Hanım's estate, it is noteworthy that it includes movable assets and no real estate outside of Istanbul.

The probate of Ayşe Hanım provides information about her life, her position in society, her socio-cultural and economic status, and provides concrete data on the lifestyle of a woman from the Ottoman elite who was born in the second half of the 18th century and lived until 1812. Valued at 20.140,651 akçe/167.838,5 kurus, the majority of the probate list consists of personal belongings owned by the deceased during her lifetime, including clothing, furniture, bathing utensils and everyday items related to the kitchen. These items constitute a significant portion of his total assets. However, the main part of the estate consists of high value items such as daggers, imame, furs, envelopes and jewelry.

It is understood that Ayşe Hanım's estate contains mostly traditional items and very few Western items. Some items symbolizing change in Ottoman material culture are included in Ayşe Hanım's estate. Among these items, European-style items and utensils such as Saxon and Faghfûrî plates, Saxon bowls, coffee sets and water glasses were used in the kitchen, while in other rooms she used alafranga items such as coffee tables, *endam* mirrors, *avîze*, candlesticks and clocks. In addition to everyday items, there are also many

expensive furs and shawls in her pendants. We also see that she had a lot of room and kitchen utensils. It can be understood from the items found in her muhallefât that Ayşe, like every woman, attached importance to the tidiness of the house. Among these items are many mirrors, clocks, curtains, chests, chandeliers and candlesticks. The presence of a bird cage and a fish aquarium in her muhallefât also shows that she also had pets.

Ayşe Hanım's possession of buhûrdân and gülâbdân, which are usually found in the houses of wealthy people and which make the house smell good, shows that she had a good income. The intensive use of the lighting devices of the period, such as fânûs, avize and candlesticks, also shows that her income was high. One of Ayşe Hanım's remarkable possessions is her fabrics; the presence of such a large number a variety of fabrics is very important in terms of showing her financial power and the fabrics that an Ottoman elite woman of that period favored.

The 19th century witnessed significant changes in Ottoman material culture. As a matter of fact, especially since the second half of this century, the number of western cultural tools increased. Although western material culture items are also used in Ayşe Hanım's muhallefât, it is seen that traditional material culture items are used much more. According to the muhallefât of Ayşe Hanım, who died in 1812, we can see that the use of Western-style items was not yet very common. These documents, which are important in terms of reflecting the elements of Ottoman material culture, provide insight into many issues such as educational and cultural status, kitchen, bathroom, clothing, food culture and the concept of adornment.

The large number of value of the assets in Ayşe Hanım's estate suggests that the former Grand Vizier Yusuf Ziya Pasha transferred his property to his wife to avoid confiscation. There are several pieces of evidence that strengthen this claim. The engraved daggers given to Yusuf Ziya Pasha by Selim III and Mahmud II were found in Ayşe Hanım's estate. When compared to other women's estates in Istanbul between 1785 and 1875, Ayşe Hanım's fortune of 167.838,5 kurus is considerably higher than even women who were considered wealthy. In this respect, Ayşe Hanım a wealthy woman, and the fact that there is no information indicating that this wealth came from her father or from her own profession as a bath master strengthens the claims that the goods were shifted into safe hands. In sum, the direct transfer of Ayşe Hanım assets to the treasury is due to all these reasons. Ayşe Hanım's immovable assets were not included in the probate, and these assets were uncovered with the help of archival documents. This study contributes to probate and biography Studies by revealing the details of Ayşe Hanım's life and private life based on archival sources.